

Kvinner fra Øst-Europa tar seg av Italias eldre

Charlotte Nagell (tekst/foto)

Siden 2015 har Olga Sircu (33) fra Moldova bodd hjemme hos Oriano Orsi (88) i Bologna og arbeidet som såkalt «badante», det vil si assistent for en eldre hjemmeboende person som ikke er selvhjulpne. Yrkesgruppen har blitt en grunnpilar i den italienske eldreomsorgen.

Betegnelsen badante kommer fra det italienske verbet «badare», som betyr å ta seg av eller ha omsorg for. Olga er én av bortimot en million *badanter* i Italia. Oriano er én av tre millioner eldre italienere som ikke er selvhjulpne.

– Hvis noen spør hva Olga betyr for meg, så bruker jeg å svare at hvis hun sier opp jobben, er det bare å rydde forsida på avisa: «Gammel mann drepte badanten fordi hun ville forlate ham», spøker Oriano mens Olga dekker bordet med hjemmelaget eplekake og kaffe.

33-åringen har akkurat kommet tilbake fra Moldova, hvor ektemannen og sønnene på seks og åtte år fremdeles bor. Hun har tatt med familien på ferie og sørget for at eldstemann har alt han trenger av skolesaker.

– Det finnes ikke arbeid hjemme. Derfor måtte jeg dra. Jeg har det bra her hos «bestefar», men det er selvsagt fryktelig vanskelig å være så langt borte fra barna mine.

Behovet har eksplodert

Italia har 60,4 millioner innbyggere. Av dem er 13,9 millioner over 65 år, 2,2 millioner over 85 år og 900 000 har passert 90. Ingen andre land i Europa har flere hundreåringer enn «støvellandet»: 14 456 italienere hadde bikket et sekel ved inngangen til 2019, og blant dem hadde 21 rundet 110 år.

Velferd i Italia har tradisjonelt sett vært knyttet til familien: Besteforeldre passer barne-

barna når foreldrene er på jobb. Barna tar seg av foreldrene når de blir gamle og ikke lenger klarer seg på egenhånd. Ettersom levealderen og andelen eldre har økt, samtidig som italienske kvinner har forlatt hjemmet til fordel for arbeidslivet, har behovet for badanter eksplodert; fra 270 000 ved årtusenskiftet til én million i dag. Med svart arbeid inkludert, er antallet trolig 50 prosent høyere.

75 prosent av disse arbeidstakerne er av utenlandsk opprinnelse, og halvparten kommer fra Øst-Europa. 90 prosent er kvinner, og gjennomsnittsalderen ligger på 48 år. Olga reiste for første gang til Italia i 2007. Hun var 20 år, hadde jobbet i matbutikk og kunne ikke et ord italiensk. Tanten var allerede i Italia og skaffet henne jobb som nattevakt hos et eldre ektepar. Mannen hadde Alzheimers sykdom. Kona satt i rullestol. De første seks månedene gråt Olga hver dag.

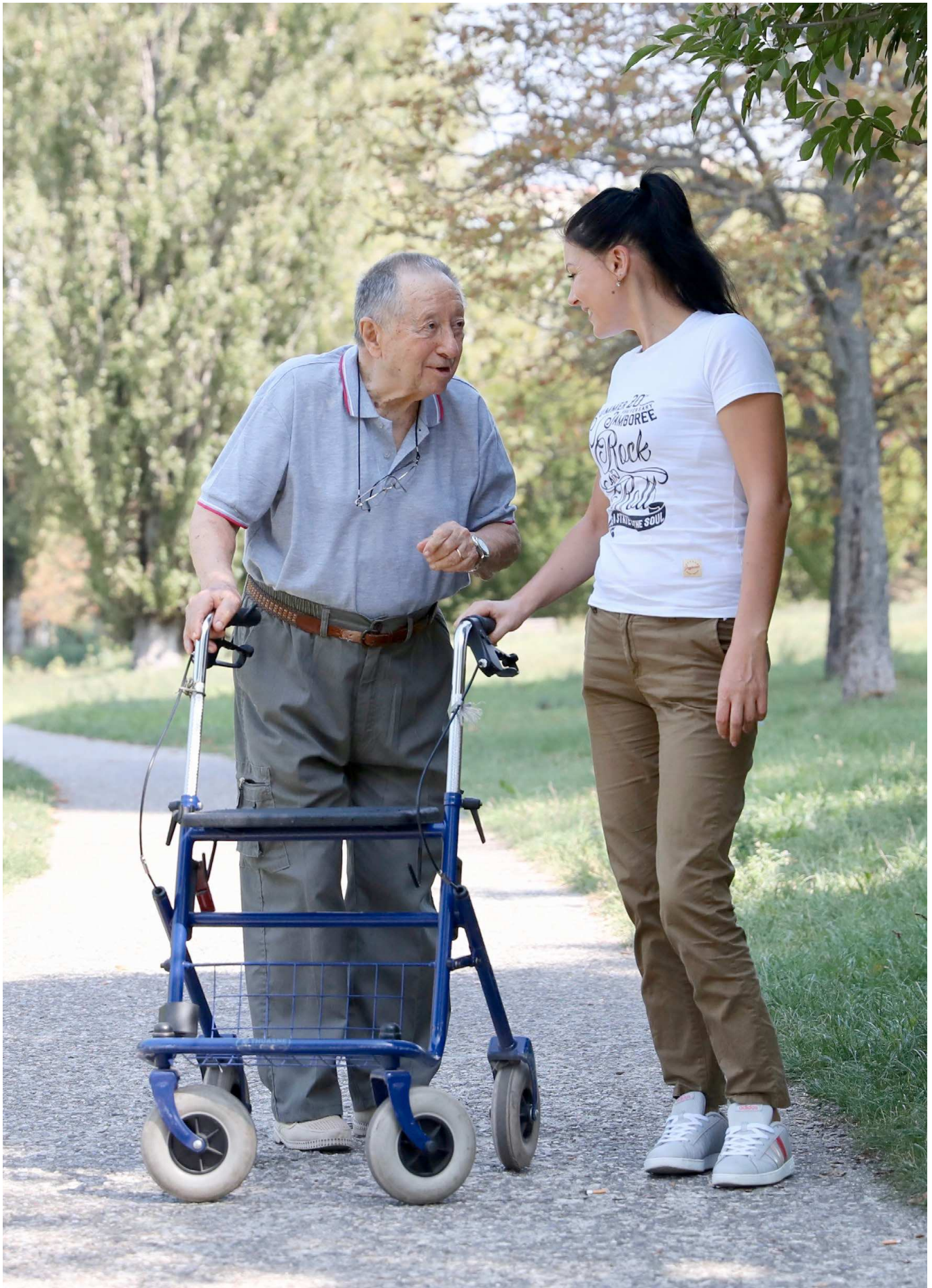
– Tante ba meg skjerpe meg. Hun kjøpte en kladdebok, skrev ned italienske ord jeg måtte pugge og hørte meg hver dag. Etter hvert fortsatte hun med bøyning av verb, smiler Olga.

Etter tre år dro hun tilbake til Moldova, giftet seg og fikk to sønner, men verken hun eller mannen hadde jobb. Olga så ingen annen løsning enn å vende tilbake til Italia. Historien hennes er langt fra unik. Av Moldovas befolkning på rundt fire millioner bor 130 000 i Italia, og omkring halvparten jobber som badanter. Det gjør dem til den fjerde største gruppen av badanter i Italia etter Romania (360 000), Ukraina (14 000) og Filippinene (106 000).

Arbeidsoppgavene en badante utfører avhenger av den eldres helsetilstand og behov. Mange bor som Olga hjemme hos den eldre, og tar seg av alt fra personlig hygiene til administrering av medisiner og husarbeid, mens andre arbeider et visst antall timer i uka. Søndag er som regel fridag.

Fikk nært forhold

Oriano forteller at det var kona, Gabriella, som opprinnelig hadde behov for bistand ettersom kreftsykdommen forverret seg. De kom i kontakt med

Oriano Orsi er én av tre millioner eldre italienere som ikke er selvhjulpne. Her på tur med «badanten» Olga Sircu.

▲ Massimo Zucchini er leder av enhet for ikke-selvhjulpne og funksjonshemmede i Bologna kommunen.

Olga gjennom felles bekjente, for selv om det finnes mange byråer, også med kommunal avtale, som formidler assistenter til hjemmet, foretrekker 65 prosent å bruke jungeltelegrafene framfor et fordyrende mellomledd.

– I starten likte ikke Gabriella å få hjelp. Hun var vant til å gjøre alt selv. Det var ydmykende å skulle overlate ansvaret til andre, men gradvis stolte hun mer og mer på meg, sier Olga.

Vendepunktet kom en morgen ved frokostbordet. Gabriella brakk av en del av kakestykket sitt og ga det til Olga.

– Det øyeblikket glemmer jeg aldri! Moren min ble borte da jeg var åtte. Faren min reiste vekk for å forsørge brødrene mine og meg. Gabriella ga meg en kjærlighet jeg aldri tidligere hadde opplevd. Hver morgen vekket jeg henne med en klem, stelte henne og tok på henne lepestift. Om kvelden satt vi i sofaen alle tre og så på tv, og hun holdt meg alltid i hånda. Med tanke på min egen bakgrunn, hadde jeg aldri, aldri, trodd at jeg skulle forlate mine egne barn.

Fraværende i politikken

Tre millioner italienere klarer seg ikke på egenhånd, men bare halvparten får hjelp fra det offentlige. Professor i sosialpolitikk, Cristian Gori, skriver i magasinet Vita at det offentlige systemet i Italia, til tross for store regionale forskjeller, totalt sett ikke er rustet til å ivareta den aldrende befolkningen og deres behov.

Gori trekker fram ulike årsaker, blant annet at eldreomsorg er forsvunnet fra den politiske radaren: Ikke-selvhjulpne eldre er rett og slett ekskludert fra debatten om landets framtid. Videre peker professoren på fraværet av informasjon og veiledning til eldre og deres pårørende når et hjelpebehov oppstår og etterlyser flere intermediære tilbud, som dagsenter og seniorboliger, og økt samhandling omkring utprøving og bruk av velferdsteknologi.

Kollaps uten badanter

Oriano er født og oppvokst i Bologna. Kommunen ligger nord-øst i landet og har 370 000 innbyggere. 100 000 er over 65 år, og halvparten av dem har passert 80. Massimo Zucchini, leder av enhet for ikke-selvhjulpne og funksjonshemmede i kommunen, forteller at metningen av eldre i Italias syvende største by aldri har vært høyere.

– Vi står foran en historisk utfordring. Uten badanter ville eldreomsorgen ha kollapset. Det ville selvsagt vokst fram andre alternativer. Vi ser for eksempel at antall dagsenterplasser har økt de siste årene, men langt fra proporsjonalt med økningen av eldre. Inntoget av badanter har vært en støtpute, spesielt i utfordrende perioder som sommermånedene og under influensautbrudd.

Bologna har 1 500 sykehjemsplasser og 17 dagsenter med plass til 20–25 brukere hver. Omkring 900 hjemmeboende blir hvert år fulgt opp av kommunen gjennom kontrakter med ulike private aktører. Eldre som har behov for assistanse, eller deres pårørende, må selv oppsøke et kontor i bydelen for å be om hjelp når behov oppstår.

– Eldre ønsker å bo hjemme så lenge som mulig, men våre tall viser at kommunen kun når ut til 35–40 prosent av dem som ikke er selvhjulpne. Det dreier seg i stor grad om eldre som bor aleine eller personer med omfattende hjelpebehov. Det betyr at det store flertallet av ikke-selvhjulpne eldre har familie eller andre former for nettverk som ivaretar deres behov. Vi ser at familien ikke nødvendigvis trenger å bo i nærheten, men klarer å organisere bistand også fra lang avstand. En av årsakene til at familien i stor grad tar seg av sine eldre er diverse økonomiske støtteordninger, som for eksempel «ledsagergodtgjørelse» til personer som ikke lenger er selvstendige i dagliglivets gjøremål (517 euro i måneden). Dette er en villet politikk gjennom mange år som gjør en fullstendig offentlig dekning av eldreomsorgen utenkelig, sier Zucchini.

Sjefen i huset

De tre siste månedene Gabriella levde, ble soverommet gjort om til et sykehusværelse, og Olga flyttet sengen sin inn til henne. Oriano finner fram et album med bilder fra hvetebrødsdagene med kona. På svart-hvitt fotografier bader hun i Adriaterhavet og poserer stilig på en scooter. Da Gabriella døde, ba han Olga om å bli.

– Jeg har gått gjennom diverse inngrep, bruker rullator og hukommelsen er ikke lenger som den engang var. Sønnen og datteren min hjelper meg så godt de kan, men de er i full jobb begge to, sier 88-åringen.

Olga forsvinner ut på kjøkkenet og kommer tilbake med øyendråper. Oriano bøyer hodet lydig bakover, og hun åpner opp øyet hans med bestemte fingre og drypper to dråper.

– Nå må du blunke bestefar! kommandere hun.

– Du skjønner hvem som er sjefen i huset? humrer han.

– Jeg greier meg stort sett selv, men Olga hjelper meg å klippe hår og negler og gjør alt av husarbeid. Hun vet hvilken mat jeg tåler, passer på at jeg ikke legger på meg og har full oversikt over hvor det er billigst å handle mat. Når Olga er på ferie, får jeg hjelp fra andre. En av ferievikarene utførte husarbeidet perfekt, men satte seg inn på rommet når hun var ferdig. Det var som å være aleine. Etter en uke sa jeg at hun kunne dra.

Tøffe arbeidsforhold

Ifølge Domina, organisasjonen for arbeidsgivere i hjemmet, brukte italienske familier 6,9 milliarder euro på lønninger til badanter i 2017. De har beregnet at bruk av badanter framfor sykehjemsplasser, sparer staten for 15 milliarder euro i året. Domina anbefaler en minstelønn på 983 euro i måneden for ufaglærte badanter som arbeider 54 timer i uka og bor sammen med den eldre.

Oriano er Olgas arbeidsgiver. De har skrevet under på en kontrakt som innebærer at hun har faste arbeidstider og rett på pensjon og ferie, men samtidig har de en muntlig avtale om at Olga kan reise hjem oftere om familien trenger henne. Hun har eget rom i treroms-leiligheten.

Ifølge forskningsprosjektet *Innovacare* har bruk av badanter en rekke fordeler med tanke på fleksibilitet og mulighet for at eldre skal kunne bo hjemme hele livet. Samtidig byr ordningen på utfordringer. Omsorgsgiveren mangler som regel faglige kvalifikasjoner for å ivareta den eldre komplekse sykdomsbilde, og kommunikasjon kan være vanskelige som følge av språk og kultur.

Olga trives hos Oriano, men andre badanter Tidsskriftet aldring og helse har vært i kontakt med forteller om vanskelige arbeidsforhold. Det kan dreie seg om utfordrende atferd hos den eldre, ofte som følge av demenssykdom, men også mangel på respekt og forståelse fra pårørende. Utallige nyhetsoppslag bekrefter både kritikkverdige arbeidsforhold og overgrep mot badanter, men også om badanter som utnytter sin stilling økonomisk eller behandler den eldre dårlig.

I hjemlandet sliter fraværet av koner og mødre på de gjenværende. Forskning viser at kvinner som vender tilbake til hjemlandet hyppigere er rammet av angst og depresjon. Olga har sett mange ekteskap bli ødelagt, og hun vet at barna savner henne.

– Min store drøm er å få familien min hit, sier Olga, og Oriano tilføyer:

– Jeg skulle gjerne hospitert hele gjengen, men har dessverre ikke nok kvadratmeter.

Olga har fri etter lunsj og jobber for en eldre kvinne i samme bydel om ettermiddagen. Nå håper hun at også dette arbeidsforholdet skal formaliseres slik at hun til sammen tjener 15 000 euro i året. Det er summen som trengs, sammen med en leiekontrakt, for å hente familien til Italia.

– Det er krevende, men jeg skal få det til, sier hun bestemt.

▲ Oriano Orsi (t.v) og Olga Sircu i sofaen.

EUROPAS ELDSTE

- Italia har 60,4 millioner innbyggere. 13,9 millioner over 65 år, 2,2 millioner over 85 år og 800 000 over 90 år.
- Italia, sammen med Frankrike, er landene med flest hundreåringer i Europa.
- Ved inngangen til 2019 hadde 14 456 personer fylt 100 år (84 prosent kvinner), 1 112 hadde passert 105 og 21 rundet 110. De mest populære navnene i denne aldersgruppen er Giuseppe og Maria.
- 85 prosent av dem over 105 år bor med familien.
- Italias lengstlevende i dag er en kvinne på 113 år.
- Forventet levealder er høyest i Toscanas «hovedstad» Firenze (84,1 år) og lavest i Sør-Italias største by, Napoli (80,7 år).
- Av befolkningen mellom 65–74 år har 40 prosent god helse. 75 prosent har minst én kronisk sykdom. 11 prosent er regelmessig i fysisk aktivitet. 25 prosent bruker internett, og 13 prosent bidrar som frivillige (mot 11 prosent i befolkningen som helhet).
- Innen 2050 vil 35 prosent av Italias befolkning være over 65 år, 1,3 millioner ha passert 90 og 50 000 være over 100 år.